

ISSN 2227-2844

ВІСНИК

**ЛУГАНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

№ 1 (306) ЛЮТИЙ

2017

ВІСНИК

ЛУГАНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

№ 1 (306) лютий 2017

Частина I

Засновано в лютому 1997 року (27)
Свідоцтво про реєстрацію:
серія КВ № 14441-3412ПР,
видане Міністерством юстиції України 14.08.2008 р.

Збірник наукових праць внесено до переліку
наукових фахових видань України
(педагогічні науки)
Наказ Міністерства освіти і науки України № 793 від 04.07.2014 р.

Журнал включено до переліку видань реферативної бази даних
«Україніка наукова» (угода про інформаційну співпрацю
№ 30-05 від 30.03.2005 р.)

Рекомендовано до друку на засіданні вченої ради
Луганського національного університету імені Тараса Шевченка
(протокол № 9 від 24 лютого 2017 року)

Виходить двічі на місяць

Засновник і видавець –
Луганський національний університет імені Тараса Шевченка

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор – доктор педагогічних наук, професор **Курило В. С.**

Заступник головного редактора –

доктор педагогічних наук, професор **Савченко С. В.**

Випускаючі редактори –

доктор історичних наук, професор **Михальський І. С.**,

доктор медичних наук, професор **Виноградов О. А.**,

доктор біологічних наук, професор **Іванюра І. О.**,

доктор філологічних наук, професор **Галич О. А.**,

доктор філологічних наук, професор **Глуховцева К. Д.**,

кандидат філологічних наук, професор **Пінчук Т. С.**,

доктор філологічних наук, професор **Дмитренко В. І.**,

доктор педагогічних наук, професор **Харченко С. Я.**

Редакційна колегія серії „Педагогічні науки”:

доктор педагогічних наук, професор **Ваховський Л. Ц.**,

доктор педагогічних наук, професор **Гавриш Н. В.**,

доктор педагогічних наук, професор **Докучаєва В. В.**,

доктор педагогічних наук, професор **Лобода С. М.**,

доктор педагогічних наук, професор **Караман О. Л.**,

доктор педагогічних наук, професор **Сташевська І. О.**,

доктор педагогічних наук, професор **Хриков Є. М.**,

доктор педагогічних наук, професор **Чернуха Н. М.**

Редакційні вимоги

до технічного оформлення статей

Редколегія «Вісника» приймає статті обсягом 4 – 5 сторінок через 1 інтервал, повністю підготовлених до друку. Статті подаються надрукованими на папері в одному примірнику з додатком диска. Набір тексту здійснюється у форматі Microsoft Word (*.doc, *.rtf) шрифтом № 12 (Times New Roman) на папері формату А-4; усі поля (верхнє, нижнє, правє й лїве) — 3,8 см ; верхній колонтитул — 1,25 см , нижній — 3,2 см .

У верхньому колонтитулі зазначається: Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка № ** (***) , 2012.

Статті у «Віснику» повинні бути розміщені за рубриками.

Інформація про УДК розташовується у верхньому лівому кутку без відступів (шрифт нежирний). Ініціали і прізвище автора вказуються в лівому верхньому кутку (через рядок від УДК) з відступом 1,5 см (відступ першого рядка), шрифт жирний. Назва статті друкується через рядок великими літерами (шрифт жирний).

Зміст статті викладається за планом: постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями; аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання цієї проблеми та на які спирається автор; виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується ця стаття; формулювання цілей статті (постановка завдання); виклад основного матеріалу дослідження з певним обґрунтуванням отриманих наукових результатів; висновки з цього дослідження й перспективи подальших розвідок у цьому напрямку. Усі перелічені елементи повинні бути стилістично представлені в тексті, але графічно виділяти їх не треба.

Посилання на цитовані джерела подаються в квадратних дужках після цитати. Перша цифра — номер джерела в списку літератури, який додається до статті, друга – номер сторінки, наприклад: [1, с. 21] або [1, с. 21; 2, с. 13 – 14]. Бібліографія і при необхідності примітки подаються в кінці статті після слова «Список використаної літератури» або після слів «Список використаної літератури і примітки» (без двокрапки) у порядку цитування й оформляються відповідно до загальноприйнятих бібліографічних вимог. Бібліографічні джерела подаються підряд, без відокремлення абзацем; ім'я автора праці (або перше слово її назви) виділяється жирним шрифтом.

Статтю закінчують 3 анотації обсягом 15 рядків (українською, російською) та 22 рядки (англійською) мовами із зазначенням прізвища, ім'я та по-батькові автора, назви статті та ключовими словами (3 – 5 термінів).

Стаття повинна супроводжуватися рецензією провідного фахівця (доктора, професора).

На окремому аркуші подається довідка про автора: (прізвище, ім'я, по батькові; місце роботи, посада, звання, учений ступінь; адреса навчального закладу, кафедри; домашня адреса; номери телефонів (службовий, домашній, мобільний).

© ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2017

Lytvynova N. Training as an Effective Form of Group Work With Young People at Risk Through the Approach „Do No Harm!”

The article discusses the concept of „training”, describes the principles underlying socio-pedagogical training problems of youth at risk.

Reveals the approach „do no harm”, as a tool for planning, evaluation and adaptation assistance provided by specialists clients during a crisis or „risky” behavior.

Distinguishes hints trainers and social interaction with teachers about teenagers and young people at risk.

Training offered a form of youth through approach „Do No Harm”, aimed at enhancing the attention of young people at risk for drug use; creating conditions for the formation of young people at risk anti-drug attitudes and awareness of freedom of choice in shaping their future.

Working in Training groups will form in young people at risk of self-esteem and skills; develop skills to support difficult circumstances, and teach techniques to say „No” without losing esteem in the eyes of their peers, to find reasons for rejection of proposed drugs and keep them in modeling real situations.

Key words: training, approach „do no harm”, youth at risk.

Стаття надійшла до редакції 17.01.2017 р.

Прийнято до друку 24.02.2017 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Харченко С. Я.

УДК 061.213:316.485.26

О. І. Мальцева

**РОЛЬ ДИТЯЧИХ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ
ПІД ЧАС ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ**

Військовий теоретик С. Е. Месснер в 60-ті роки ХХ століття писав: «В минулих війнах важливим вважалося захоплення території. Надалі найважливішим буде розглядатися захоплення душ у державі, з якою ворогують». Те, що зараз називають гібридною війною, він називав «бунтовійна». Бунтовійна – це війна всіх проти всіх, причому ворогом може бути і свій, а союзником – чужий.

Сьогодні на сході України йде саме така – неоголошена, прихована, психологічна, інформаційна, гібридна війна. І перемога в ній буде не у того, хто переможе на полі бою, а в того, хто переможе у головах людей.

«Політика є мистецтвом об’єднання людей. Найважливішим завданням у бунтовійні є об’єднання власного народу і залучення на свій бік частини народу держави, з якою ведеться війна. [...] В кожній людині мають бути психологічні стріли і психологічний щит» [1].

Тому так важливо зараз виховувати підростаюче покоління до життя в умовах гібридних воєн, сформувати у дітей імунітет проти потоку неправдивої інформації, маніпуляцій з їх свідомістю. Для того, щоб у дитячі голови не проникали шкідливі ідеї, в них повинні бути міцно вкорінені ідеї цінності власної держави та свого народу, любові до своєї мови, культури, гордості за історичну спадщину своїх предків. Слід дбати про розвиток самодіяльності юних громадян. Самодіяльність – це діяльність, що здійснюється за особистим мотивом, під час якої проявляються такі якості людини, як цілеспрямованість, ініціативність, самостійність, відповідальність, творчість; це діяльність, спрямована на реалізацію суспільно-цінних та особисто-значущих цілей. Під особисто-значущими цілями розуміють прагнення до самовираження та самореалізації під час самостійної діяльності, до виконання різних соціальних ролей в колективі, до розкриття свого творчого потенціалу.

Зараз відповідальність за здійснення виховання дітей держава покладає в першу чергу на школу, але це не зовсім правильно. Звичайно, загальноосвітні заклади охоплюють своїм впливом всіх дітей, але асоціюються у них з примусом і те, що говориться вчителями часто сприймається учнями, як нав'язування.

Для дітей природним заняттям є гра, у процесі якої вони легко та ненав'язливо сприймають та запам'ятовують інформацію. Гра – це основна форма роботи дитячих громадських організацій, тому вважаємо за доцільне активно залучати саме ці виховні структури для формування активних та національно свідомих маленьких українців. Нажаль, зараз в Україні недостатня кількість дитячих громадських організацій, вони не охоплюють всіх дітей, а їх діяльність часто носить суто формальний характер. Особливо хочеться звернути увагу на громадські дитячі організації на сході України. Наприклад, до початку війни, наймасовішою дитячою організацією Луганської області були «Лугарі», але зараз про неї фактично нічого не чути, останні записи на офіційному сайті датуються липнем 2014-го року. Це свідчить про те, що держава приділяє недостатньо уваги розвитку дитячого руху в Україні, не розуміє його значення, ігнорує його виховний потенціал.

Якщо звернутися до історії піонерської організації в СРСР то вона доводить, що завдяки правильно спланованій, продуманій, систематичній роботі з дітьми дитяча організація здатна порівняно швидко і ефективно виховувати прибічників певної, в даному випадкові комуністичної, ідеології, що міцно вкорінюється у свідомість особистості, яка активно формується та соціалізується. Цьому впливові не змогла протидіяти навіть сім'я, що завжди була і є найвпливовішим інститутом соціалізації. Так, наприклад, у віруючих батьків під впливом піонерії зростали діти-атеїсти, або поборники ідеї колективізації, здатні видати власного батька за приховане ним збіжжя [2].

Ми в жодному разі не призиваємо використовувати дитячі громадські організації як механізм для штампування слухняних

«гвинтиків» державної машини, а хочемо звернути увагу на їх дієвість за умови підтримки на державному рівні.

За останні два десятиліття помітно зріс інтерес вітчизняних науковців до проблеми поширення дитячого та молодіжного руху в Україні, визначення їх місця у політичній, економічній, соціальній, культурній сферах. Цікавими є дослідження І. Андрухів, В. Барабаша, В. Головенько, А. Зінченко, В. Прилуцького, В. Рябіки, Б. Савчука, В. Соколова та інших. Як фактор соціалізації підростаючого покоління розглядають дитячі та молодіжні організації О. Безпалько, Ю. Поліщук, А. Рижанова, С. Харченко.

Мета нашої статті – проаналізувати вплив дитячих громадських організацій на соціалізацію дитини та розвиток дитячої самодіяльності.

Згідно з Законом України «Про молодіжні та дитячі громадські організації» (1998), *дитяча громадська організація* – об'єднання громадян віком від 6 до 18 років, метою якого є здійснення діяльності, спрямованої на реалізацію та захист своїх прав і свобод, творчих здібностей, задоволення власних інтересів, які не суперечать законодавству, та соціальне становлення як повноправних членів суспільства.

Дитячим організаціям притаманні наступні функції:

- *розвиваюча* – забезпечують громадянське, моральне становлення особистості дитини, розвиток її соціальної творчості, вміння взаємодіяти з людьми, висувати та досягати значущих для всіх і кожного цілей;
- *орієнтаційна* – забезпечення умов для орієнтації дітей в системі соціальних, моральних, культурних цінностей;
- *компенсаторна* – створення умов для реалізації потреб, інтересів, актуалізації можливостей дитини, не задіяної в інших спільнотах, членом якої вона є, для усунення дефіциту спілкування та співучасті.

Ці організації та об'єднання виступають «школою життя», первісним осередком набуття дитиною досвіду в пошуку свого місця у досить мінливому, жорсткому та стратифікованому суспільстві. Дитячі та молодіжні організації дають можливість дитині, молодій людині зорієнтуватися у системі соціальних зв'язків, оволодіти механізмами регуляції соціальної поведінки, здійснити аналіз власних можливостей та реалізувати їх.

Дитина потребує спеціальної підготовки аби бути інтегрованою в суспільство. Дитячі та молодіжні громадські об'єднання та організації займають переважно ту частину життєвого простору дітей, де ця підготовка здійснюється через: отримання соціальних знань та умінь; створення умов для вибору сфери соціальної діяльності та підготовки до неї; створення умов для неприйняття дитиною асоціальної поведінки; реалізації у соціально значущих справах особистісного ресурсу та інтересів дитини.

Дитячі громадські організації та об'єднання вибудовуються на

засадах добровільності включення дітей у позитивну соціально орієнтовану діяльність. Вони реалізують права дітей на розвиток, збереження індивідуальності, свободу думки, совісті та релігії, свободу висловлення думки з усіх питань, що торкаються їх інтересів, свободу зборів, освіти, гри та відпочинок, що закріплені у відповідних документах про права дитини. Спрямованість на реалізацію прав дитини відображається в основних принципах організації життєдіяльності дитячих об'єднань.

Важлива ознака громадських дитячих та молодіжних організацій – структурованість за інтересами, віковим чи територіальним критеріями. Чітко виражена структура визначає статус кожного члена організації, дає змогу зорієнтувати дитину, підлітка, молоду людину в перспективах особистісного зростання. Крім того, поділ на первинні колективи (скаутський патруль, екологічна варта тощо) сприяє ефективному використанню в організації «методу малих груп», унаслідок чого не нівелюється індивідуальність членів організації і кожен може виявити всі свої здібності.

Структура будь-якого соціального інституту зумовлює насамперед соціальний статус суб'єктів відповідної сфери діяльності і сукупність їх функцій, від ефективності виконання яких залежать дієвість соціального інституту, стабільність певних суспільних відносин. Статус характеризується правами та обов'язками члена організації (член ради, керівник експедиції, кореспондент прес-центру та ін.).

Система цінностей організації виявляється в дотриманні традицій, звичаїв, ритуалів (посвята, збори, таборування, участь у змаганнях, свята, реалізація цільових програм тощо), сформованих у різних сферах життєдіяльності організації, стилі педагогічного керівництва та ін. Життєздатність традицій залежить від їх дотримання і розвитку новими поколіннями членів організації, а нехтування ними порушує наступність у житті колективу. Однак беззастережне наслідування традицій породжує консерватизм і застій у житті організації, які гальмують її розвиток (А. Мудрик) [3, с. 193].

Упорядкована система дій, утілена в різних видах символічної поведінки, формує в учасників відчуття причетності до організації, її традицій, згуртовує колектив. Цьому сприяють також символіка та атрибутика дитячих і молодіжних організацій як сукупність знаків, прикмет, образів, предметів, які вказують на належність до організації, тісно пов'язані за своїм смисловим навантаженням із метою, завданнями, основними цінностями і принципами життєдіяльності організації. Найпоширенішими символами сучасних громадських дитячих та молодіжних організацій є герб, емблема, прапор, девіз, гімн; атрибутами – сурма, барабан, форма, знаки розрізнення, відзнаки тощо.

Соціалізуючий вплив у дитячій організації також залежить від: внутрішньої структури організації та її специфічних особливостей, від мети, способу існування й діяльності. Також від історії спілки, наявності

певного співвідношення чоловічої та жіночої молоді, світоглядної та дієвої спрямованості, загальноприйнятих моральних норм і духовних цінностей, психологічних особливостей її членів, загальної морально-психологічної атмосфери і духовного клімату [4, с. 67].

Одним з основних завдань сучасного дитячого руху є розвиток самодіяльності юних громадян.

Можна виділити наступні характерні риси самодіяльності: самодіяльність здійснюється на основі внутрішньої мотивації; в основі дитячої та підліткової самодіяльності лежить інтерес до діяльності, до спілкування з ровесниками та дорослими; необхідною умовою розвитку самодіяльності є наявність у членів організації практичних знань, вмінь та навиків для самостійного проведення справ, особливе значення мають організаторські та комунікативні вміння та навички; сутність самодіяльності у самовираженні, розкритті творчого потенціалу; самодіяльність має суспільно-корисну спрямованість, здійснюється на користь колективу, суспільства; розвиток самодіяльності можливий лише у тому випадку, коли дитина виступає у якості суб'єкта виховання, на нього покладається відповідальність за конкретні справи у відповідності з досягнутим рівнем розвитку самодіяльності; розвиток самодіяльності відбувається успішно за умови грамотного педагогічного керівництва, що здійснюється з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей підлітків.

Розглянемо основні умови, що визначають успішність розвитку самодіяльності членів громадської дитячої організації:

1. Наявність в організації дієвого самоуправління, яке є визначальним фактором згуртованості колективу. Турбота органів самоуправління – це перш за все консолідація членів організації, створення загальних цінностей, традицій, проведення загальних справ, під час яких кожен член колективу може виконувати різні ролі: від рядового учасника до організатора справи. Це стимулює самоосвіту та самовиховання, формує установку на подолання труднощів, які виникають у процесі підготовки та проведення колективних справ. Самоуправління – це реальна можливість для ділової співпраці дітей та дорослих, лідерів і всього колективу. Основою такого співробітництва є спільна участь в практичних справах, взаємна повага, вимогливість і відповідальність.

2. Розвитку самодіяльності сприяє організація взаємодії у рамках різновікового колективу, коли старші передають молодшим свої знання та вміння, традиції колективу.

3. Велике значення для розвитку самодіяльності має успіх у діяльності дітей, позитивні емоції, що її супроводжують. Полюбити можна лише те, що в тебе гарно виходить. Яку б важку справу, що потребує довготривалих зусиль не було розпочато у колективі, зацікавити нею можливо лише за умови, що перших успіхів буде досягнуто швидко. Процес виховання може бути успішним тільки в тому

випадкові, коли при виконанні тієї чи іншої діяльності члени дитячої організації будуть відчувати позитивні емоції, що служитимуть каталізатором для виникнення інтересу до неї і для організації її вже з ініціативи дітей.

4. Інтерес до діяльності колективу в значній мірі визначає самодіяльність його членів. Тому під час роботи з дітьми необхідно уважно підходити до різноманітних інтересів вихованців, працювати над гармонічним поєднанням інтересів особистості з інтересами колективу.

5. Суттєвою передумовою успіху у процесі розвитку дитячої самодіяльності є урахування їх вікових психологічних особливостей. Великі зміни відбуваються у соціальній ситуації розвитку старшого підлітка, для якої характерним є поступовий перехід від притаманних дитинству відносин типу «дитина – дорослий» до нового типу «дорослий – дорослий», що характеризується розширенням прав та обов'язків підлітка, наданням більшої самостійності в діях, задоволенням природної потреби в повазі його особистості з боку дорослих.

6. Особливу роль відіграє суспільна (соціально-корисна) діяльність, розширення меж первинного колективу. У суспільній діяльності формуються суспільно-значущі мотиви поведінки дітей, забезпечується використання на практиці знань про основи суспільних відносин, організаторську роботу, розвиваються вміння та навички самостійних суджень та дій, відбувається усвідомлення себе у якості члена суспільства.

7. Розвиток самодіяльності дітей в значній мірі залежить від того, які склалися взаємовідносини між членами колективу. Поведінка підлітків по суті є колективно-груповою: вони шукають в колективі ровесників способи самоствердження, підкріплення самоповаги, визнання своєї індивідуальної цінності. Від цього залежить їх самооцінка, емоційне благополуччя. Від рівня самооцінки залежить активність особистості, її участь у діяльності колективу, її прагнення до самовиховання [5, с. 317–318].

Розвиток самодіяльності дітей – це цілеспрямований та довготривалий процес, що протікає поетапно: від добросовісного виконання вказівок керівника до самостійного вибору суспільно-корисної справи та її здійснення.

Таким чином, дитячі громадські організації мають величезний виховний потенціал для формування активних, самостійних, рішучих, критично мислячих юних громадян України. Дбаючи про їх розвиток, формуючи «психологічний щит» підростаючого покоління держава буде дбати про свою національну безпеку, робити себе сильнішою в умовах гібридних воєн.

Потрібно звернути увагу на цілеспрямовану методичну підготовку спеціалістів для роботи у дитячих організаціях, ввести для соціальних педагогів спеціалізацію «Виховна робота у дитячій громадській організації», обов'язково в усіх школах ввести додаткові посади соціальних педагогів-керівників дитячих організацій і нарешті охопити всіх дітей цілеспрямованою, систематичною виховною роботою.

Список використаної літератури

1. Георгій Почепцов 3 історії поняття гібридної війни в США і Росії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// osvita.mediasapiens.ua /trends/1411978127/ z_istorii_ponyattya_gibridnoi_viyni_v_ssha_i_rosii/](http://osvita.mediasapiens.ua/trends/1411978127/z_istorii_ponyattya_gibridnoi_viyni_v_ssha_i_rosii/). – Загол. з екрану. – Мова укр. **2. Мальцева О. І.** Піонерські загони як фактор комуністичного виховання школярів в УРСР (20 – 30-ті роки ХХ століття) / О. І. Мальцева // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка (педагогічні науки. – 2014 березень. – № 5 (288). – Ч. I. – С. 16–24. **3. Мудрик А. В.** Социализация человека: учеб.пособие для студ. высш. учеб. заведений / А. В. Мудрик – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Издательский центр «Академия», 2006. – 302 с. **4. Поліщук Ю. Й.** Моральне виховання в контексті соціально-педагогічної діяльності сучасних молодіжних об'єднань / Ю. Й. Поліщук. – Тернопіль: Терноп. держ. пед. ун-т ім. В. Івасюка, 1999. – 114 с. **5. Никитина Н. И.** Методика и технология работы социального педагога: учебн. пособие для студ. пед. училищ / Н. И. Никитина, М. Ф. Глухова. – М.: Гуманитар. изд. центр ВЛАДОС, 2007. – 399 с.

Мальцева О. І. Роль дитячих громадських організацій під час гібридної війни

У статті на основі аналізу наукових та періодичних видань з соціальної педагогіки розглянуто роль дитячих виховних організацій у здійсненні соціалізації підростаючого покоління. Доведено, що ці організації та об'єднання виступають «школою життя», первісним осередком набуття дитиною досвіду в пошуку свого місця у суспільстві, дають можливість дитині, підлітку зорієнтуватися у системі соціальних зв'язків, оволодіти механізмами регуляції соціальної поведінки, здійснити аналіз власних можливостей та реалізувати їх.

Проаналізовано значення дитячих громадських організацій для розвитку самодіяльності дітей та підлітків. Встановлено, що це цілеспрямований та довготривалий процес, що протікає поетапно: від добросовісного виконання вказівок керівника до самостійного вибору суспільно-корисної справи та її здійснення.

Ключові слова: соціалізація, дитяча громадська організація, самодіяльність.

Мальцева О. И. Роль детских общественных организаций в условиях гибридной войны

В статье на основе анализа научных и периодических изданий по социальной педагогике рассмотрена роль детских воспитательных организаций в осуществлении социализации подрастающего поколения. Доказано, что эти организации и объединения выступают «школой жизни», первоначальным центром приобретения ребенком опыта в поиске своего места в обществе, дают возможность ребенку, подростку сориентироваться в системе социальных связей, овладеть механизмами

Наукове видання

ВІСНИК
Луганського національного університету
імені Тараса Шевченка
(педагогічні науки)

№ 1 (306) лютий 2017

Частина I

Відповідальний за випуск:
д. п. н., проф. **О. Л. Караман**
к. п. н., доц. **Я. І. Юрків**

Здано до склад. 24.01.2017 р. Підп. до друку 24.02.2017 р.
Формат 60x84 1/8.Папір офсет. Гарнітура Times New Roman.
Друк ризографічний. Ум. друк. арк. 34,17. Наклад 200 прим. Зам. № 110.

Видавець і виготовлювач
Видавництво Державного закладу
„Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”
пл. Гоголя, 1, м. Старобільськ, 92703. т/ф: (06461) 2-16-02.
e-mail: luguniv.info.edu@gmail.com
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3459 від 09.04.2009 р.